

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационен труд на тема:

„Съвременният български морфологичен резултатив и неговите функционални еквиваленти в съвременния чешки език” на Стилиян Иванов Стойчев

за присъждане на образователната и научна степен „**доктор по филология**”

Гл. ас. Стилиян Иванов Стойчев е преподавател в Катедра по славянско езикознание и докторант на самостоятелна подготовка към същата катедра. Трудът е обсъден от научното звено и предложен за публична защита от ФСлФ.

Дисертационният труд: „Съвременният български морфологичен резултатив и неговите функционални еквиваленти в съвременния чешки език” е за присъждане на образователната и научна степен „доктор по филология”. Още в началото искам да заявя, че темата е дисертационна и че представеният от гл.ас. С. Стойчев текст има висока научна стойност. Нещо повече, като резултат от многогодишни наблюдения на автор с утвърден авторитет като езиковед, преводач и преподавател текстът отговаря на изисквания, надхвърлящи тези за придобиване на образователната и научна степен „доктор по филология”. Разработката обхваща 374 с. (вкл. библиографията) и е структуриран в три глави плюс уводна и заключителна глава. Дисертантът е обобщил основните заключения в 3.4. и в 4. е посочил: в 4.1. изпълнението на поставените задачи и постигане на основните основните цели и в 4.2. – приносните моменти. Както по време на предварителните обсъждания, така и в окончателния вариант приносите са определени със скромност, която не съответства на действително постигнатите резултати. Библиографията е богата и изчерпателна. Авторът ексцерпира примерите от националните корпуси на двата езика и от паралелните корпуси, което прави изводите аргументирани и представителни за явленията.

Ст. Стойчев се е насочил към проблематика, която е изследвана от различни гледни точки, но същевременно продължава да бъде дискуссионна, като мненията на различните изследователи в българската граматология често сериозно се различават. Разбира се, това се дължи до голяма степен на избраните описателни модели, но, така или иначе,

перфектните (резултативни) композити продължават да са поле по-скоро на сблъсък на мнения. Заслужава уважение куражът на автора да навлезе в това „минно поле” и да се опита безпристрастно и скрупулъзно да изгради класификация на видовете значения според диференциалните признаци на грамемите и във връзка с другите граматически категории, изразявани от глагола. Дисертантът разглежда граматическата същност и значения на морфологичния неренаративен индикативен резултатив и функционалните му съответствия в чешки.

Концепцията за морфологичния резултатив в съвременния български книжовен език (ексцерпираните източници не включват разговорна реч) гл. ас. Стойчев изгражда, следвайки основно модела на И. Куцаров и изобщо пловдивската морфологична школа. Трябва да подчертая обаче, че авторът предлага много повече от преглед и дори коментиран и критичен преглед на мненията за тази категория. На автора се е удало да направи теоретичен принос в описанието на резултатива, задълбочено и подробно съпоставяйки школи, направления, мнения. В Глава I. *Исходни теоретични постановки, основни понятия и термини* авторът не просто излага постановките на структурализма, пражкия функционален структурализъм, теориите за морфологичните категории и за граматикализациите, функционалната граматика и теорията за полето, транслатологията и типологията. Представен е кохерентен, изчистен от вътрешни противоречия и терминологично конкретизиран теоретичен концепт и методологична рамка на изследването. Цялостният характер на изследването дължи успеха си до голяма степен именно на тази изчистена теоретична основа и това е сред приносите на С. Стойчев, които той скромно е спестил.

Втора глава *Морфологичният резултатив в съвременния български език* разкрива силните страни на дисертанта като граматолог. И трите аспекта на проблематиката – преглед на мненията в хронологичен и концептуален план, морфологичният резултатив в синтагматичен и парадигматичен план със съответните транспозиции и неутрализации и мястото на морфологичния резултатив като микроядро на функционално-семантичното микрополе на резултативността, са прецизно и дори скрупулъзно, в най-добрия смисъл на думата, описани. Докторантът е показал завидна осведоменост и дълбочина при представянето на концепциите. С вещина С. Стойчев е успял да конкретизира и най-

малките детайли в описанието на значенията на изследваните форми не само при автори, използващи различен описателен модел, като Р. Ницолова и И. Куцаров напр., но и при автори, принадлежащи към една и съща школа, като В. Маровска и И. Куцаров. Дисертантът се опира на широко застъпения в българското езикознание и в славистиката изобщо модел на описание от типа дума и парадигма. Макар на пръв поглед привативните опозиции, особено на главно и общо значение на формата да не е най-приложимият подход именно към търсене на функционални преводни съответствия, С. Стойчев с вещината на изграден граматолог е успял да покаже на системно, инхерентно равнище, онези компоненти на значението, които определят избора на преводното съответствие. Вече съм имала възможност да отбележа, че Стойчев е успял да "морфологизира" дори явно синтактични теории (напр. за дълбоките падежи на Чомски) или семантични класификации като тази за класовете предикати (макар да не използва тази на Джакендоф, приложена и от Фоли и Ван Валин). Прави впечатление обаче, че и различните описателни модели, използващи различен набор от признаци, установяват, че значението се изгражда от по три признака, което отвежда към по-дълбока езиково-системна закономерност: за броя на значенията, изразявани от една категория, която показва тенденция от трипартидност към дупартидност. Очевидно граматикализацията и в частност морфологизацията на дадено значение също се опира на наличието на три признака. Избраният от С. Стойчев подход потвърждава имплицитно дълбоки системоприсъщи особености, което е сред приносните моменти на изследването му.

Най-същностен е изследователският принос на автора в Трета глава *Преводни функционални еквиваленти на българския морфологичен индикативен резултатив в съвременния чешки език*, в която са представени ветрилата на функционалните еквиваленти на българския морфологичен резултатив в съвременния чешки език. Резултатите са представени в табличен вид, личи огромната работа по класифицирането и систематизирането на вариантите. В 3.1. и 3.2. са представени всички варианти на функционалните съответствия, които българският морфологичен индикативен резултатив (в актив и в пасив) има в чешки. С. Стойчев е попълнил по аналогия форми, които не са регистрирани в паралелния корпус, но са системо обусловени. Изцяло приносен е опитът за моделиране на функционално-семантичното микрополе на резултативността в съвременния чешки език (3.3.). Едно от големите достойнства на цялостното изследване е

богатата екземплификация. С. Стойчев е описал употребите на конструкциите *имам+страдателно причастие*. Те имат своето място в граматическите описания на българския език. В работи на А.-Т. Балан и на В. Георгиев напр., се описват тези конструкции с оглед на въпроса дали представляват форми на отделно глаголно време. К. Мирчев посочва примери, които показват, че такива форми са се срещали още в старобългарски. В. Матезиус и З. Щибер също ги посочват като характерни за славянските езици. В. Георгиев в своята статия „Възникване на нови сложни глаголни форми със спомагателен глагол *имам*” (сп. „Български език” кн. 6/1973 г.) посочва примери от чешката разговорна реч, извлечени от В. Матезиус („*Čeština a obecný jazykospyt*”, Прага, 1947), които напълно съвпадат с българските конструкции. Всеки носител на езика различава изказванията *Имам взети два изпита* и *Имам два взети изпита*. Прави впечатление, че при преводаческите решения на текстовете на А. Дончев, Д. Талев в чешки се предпочитат конструкции с *там* и пасивен партицип, а при автори като К. Калчев, Св. Минков се предпочитат други резултативи. Т. е. изборът на преводно съответствие има стилоформираща функция.

При тези конструкции възниква и въпросът дали глаголът или името привлича в групата си причастието, което може да има както предикативна, така и атрибутивна употреба. Така в примера *Имаш ли смляно жито от уема?* са възможни интерпретации *имаш ли смляно* и *смляно жито*. В устна реч тази двусмисленост се сменя от интонацията и паузите.

Текстът показва висока лингвистична компетентност. Очевидна е ерудицията и богатият преподавателски и преводачески опит на автора. „Съвременният български морфологичен резултатив и неговите функционални еквиваленти в съвременния чешки език” притежава всички качества на научно дисертационно изследване. Дисертантът има необходимите публикации по темата на дисертационния труд. Авторефератът коректно отразява съдържанието и приносите на дисертационното изследване. Дисертабилността на темата, приносният характер, наличието на публикации по темата дават всички основания – формални и по същество, убедено да подкрепя с положителен вот присъждането на образователната и научна степен „**доктор по филология**” на Стилиян Иванов Стойчев.

проф. д-р Радка Влахова